

НАУКА И СВЕТ

Зборник радова

НАУКА И САВРЕМЕНИ УНИВЕРЗИТЕТ 2
2013

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ИМЕНИЧКОГ ФОНДА У ПРИПОВЕЦИ *ШАЛА* АНТОНА ПАВЛОВИЧА ЧЕХОВА²

Сажетак: Предмет рада јесте компаративна анализа именичког фонда у приповеци *Шала* А. П. Чехова у оригиналу, тј. на руском језику и српског превода. Лексички фонд именица представљен је табеларно, од најфреквентнијих лексема ка најмање фреквентним. Контрастивним методом утврдили смо извесне различитости на семантичком и синтаксичком нивоу језичке структуре. Циљ рада јесте уочавање преводних еквивалената у руском и српском језику.

Кључне речи: компаративна анализа, руски језик, српски језик, фреквенција именица

У овом раду бавили смо се компаративним сагледавањем именичког фонда у приповеци *Шала*³ Антона Павловича Чехова у оригиналу, тј. на руском и српског превода (преводица Миодраг М. Пешић). Ексерциране именице распоредили смо по учесталости употребе, од најфреквентнијих ка најмање фреквентним. Иако израда фреквенцијског речника језика одређеног писца или једног његовог дела представља, пре свега, квантитативно проучавање лексики, наша намера била је да упоредним проучавањем ексерциране грађе укажемо и на неке од могућности за даљи истраживачки рад и језичко проучавање.

¹ tanja77nis@gmail.com

² Овај рад настао је у оквиру потпројекта „Писци и језик“, као делу пројекта „Лексиколошка проучавања југоисточне Србије“, који се реализује у Центру за научна истраживања САНУ под руководством проф. др Недељка Богдановића. Идеја за бављење фреквенцијским реченицама потекла је од проф. др Рајне Драгићевић, на чему јој овом приликом захваљујемо, као и на несебичној стручној помоћи приликом израде овог рада. Такође, захвалност дугујемо и русисти др Виолети Џонић, чији су нам савети и сугестије били од велике користи при контрастивној анализи.

³ У историји књижевности Антон Павлович Чехов остао је упамћен као један од највећих мајстора кратке приче и европског реализма, о чему, између осталог, сведочи и приповетка *Шала*, први пут објављена 1886. године у хумористичком часопису *Сверчок*.

О значају Чеховљевих приповедака данас говори и то што су неизоставне у школским лектирама. Тако се и приповетка *Шала* налази у плану и програму за 5. разред основне школе. Будући да је у школским програмима, њена лексика утиче на развој лексичког фонда ученика, па је то један од разлога зашто је ово истраживање, чини нам се, оправдано.

Пре свега, овако сређена грађа, претпостављамо, потврдиће наша очекивања да се „у преводима са једног језика на други, њему сродан, исте именице јављају као најфреквентније“⁴, али ће показати и нека одступања, како на семантичком тако и на морфолошком и синтаксичком нивоу, која могу иницирати даља истраживања.

Такође, оваква анализа може указати и на неке проблеме који настају у процесу превођења, а који су „резултат односа између граматичког система језика оригинала и граматичког система језика превода“ (Џонић, 2011: 457), чак и када се ради о генетски сродним језицима какви су руски и српски.

Дакле, ово истраживање заснива се на квантитативној анализи (табеларно представљање фреквентности именица у поменутом делу и његовом преводу, као и статистичка обрада добијених података) и контрастивном методу, који подразумева напоредно сагледавање оригинала и преводних еквивалената, уочавање међуодноса, утврђивање сличности и разлика између именичког фонда у приповеци *Шала*.

Нашем истраживању претходио је увид у постојеће фреквенцијске речнике, а то су, пре свега, *Фреквенцијски речник савременог српског језика* као и зборник радова *Лексички слојеви – прилози фреквенцијском речнику српског језика*.

При изради фреквенцијских речника држали смо се инструкција које су за потребе зборника *Лексички слојеви – прилози фреквенцијском речнику српског језика* саставили приређивачи проф. др Недељко Богдановић и Ана Савић Грујић следећи принципе који су коришћени за *Фреквенцијски речник савременог српског језика*.⁵

Фреквентност издвојених именица представљена је табеларно за оба језика, од најфреквентнијих лексема ка најмање фреквентним, док су у оквиру исте фреквентности именице узбучене. За разлику од прегледаних фреквенцијских речника где су речи само извучене из контекста и враћене у канонски облик, тј. у номинатив једнине, или номинатив множине ако се ради о именицама *pluralia tantum*, овде су поред основних облика, наведени и сви падежни облици у којима се дата именица јавља. За овакав поступак определили смо се зато што се такво механичко извлачење из синтаксичке позиције не чини увек довољно оправданим и што је овакво представљање грађе детаљније, а самим тим и корисније за језичку анализу.

Наш корпус не обухвата властите именице, као ни наслов приповетке.

Збирне именице дате су као посебне одреднице.

Деминутиви и хипокористици заузимају место одреднице у речнику.

Због природе истраживања и да би се стекао бољи увид, оригиналну верзију текста преносимо у целини:

⁴ Нап. проф. др Рајне Драгићевић.

⁵ Васић 2004.

Ясный зимний полдень... Мороз крепок, трещит, и у Наденьки, которая держит меня под руку, покрываются серебристым инеем кудри на висках и пушок над верхней губой. Мы стоим на высокой горе. От наших ног до самой земли тянется покатая плоскость, в которую солнце глядится, как в зеркало. Возле нас маленькие санки, обитые ярко-красным сукном.

- Съедемте вниз, Надежда Петровна!- умоляю я.- Один только раз! Уверю вас, мы останемся целы и невредимы.

Но Наденька боится. Все пространство от ее маленьких калош до конца ледяной горы кажется ей страшной, неизмеримо глубокой пропастью. У нее замирает дух и прерывается дыхание, когда он глядит вниз, когда я только предлагаю сесть в санки, но что же будет, если она рискнет полететь в пропасть! Она умрет, сойдет с ума.

- Умоляю вас!- говорю я.- Не надо бояться! Поймите же, это малодушие, трусость!

Наденька наконец уступает, и я по лицу вижу, что она уступает с опасностью для жизни. Я сажаю ее, бледную, дрожащую, в санки, обхватываю рукой и вместе с нею низвергаюсь в бездну.

Санки летят, как пуля. Рассекаемый воздух бьет в лицо, ревет, свистит в ушах, ревет, больно щиплет от злости, хочет сорвать с плеч голову. От напора ветра нет сил дышать. Кажется, сам дьявол обхватил нас лапами и с ревом тащит в ад. Окружающие предметы сливаются в одну длинную, стремительно бегущую полосу... Вот-вот еще мгновение, и кажется - мы погибнем!

- Я люблю вас, Надя!- говорю я вполголоса.

Санки начинают бежать все тише и тише, рев ветра и жужжанье полозьев не так уж страшны, дыхание перестает замирать, и мы наконец внизу. Наденька ни жива ни мертва. Она бледна, едва дышит... Я помогаю ей подняться.

- Ни за что в другой раз не поеду,- говорит она, глядя на меня широкими, полными ужаса глазами. Ни за что на свете! Я едва не умерла!

Немного погодя она приходит к себя и уже вопросительно заглядывает мне в глаза: я ли сказал те четыре слова, или же они только послышались ей в шуме вихря? А я стою возле нее, курю и внимательно рассматриваю свою перчатку.

Она берет меня под руку, и мы долго гуляем около горы. Загадка, видимо, не дает ей покою. Были сказаны те слова или нет? Да или нет? Да или нет? Это вопрос самолюбия, чести, жизни, счастья, вопрос очень важный, самый важный на свете. Наденька нетерпеливо, грустно, проникающим взором заглядывает мне в лицо, отвечает невпопад, ждет, не заговорю ли я. О, какая игра на этом милом лице, какая игра! Я вижу, она борется с собой, ей нужно что-то сказать, о чем-то спросить, но она не находит слов, ей неловко, страшно, мешает радость...

- Знаете что?- говорит она, не глядя на меня.

- Что?- спрашиваю я.

- Давайте еще раз... прокатим.

Мы взбираемся по лестнице на гору. Опять я сажаю бледную, дрожащую Надежку в санки, опять мы летим в страшную пропасть, опять ревет ветер и жуж-

жат полозья, и опять при самом сильном и шумном разлете санок я говорю вполголоса:

- Я люблю вас, Наденька!

Когда санки останавливаются, Наденька окидывает взглядом гору, по которой мы только что катили, потом долго всматривается в мое лицо, вслушивается в мой голос, равнодушный и бесстрастный, и вся, вся, даже муфта и башлык ее, вся ее фигурка выражают крайнее недоумение. И на лице у нее написано: В чем же дело? Кто произнес те слова? Он, или мне только послышалось?

Эта неизвестность беспокоит ее, выводит из терпения. Бедная девочка не отвечает на вопросы, хмурится, готова заплакать.

- Не пойти ли нам домой? - спрашиваю я.

- А мне... мне нравится это катанье,- говорит она краснея.- Не проехаться ли нам еще раз?

Ей «нравится» это катанье, а между тем, садясь в санки, она, как и в те разы, бледна, еле дышит от страха, дрожит.

Мы спускаемся в третий раз, и я вижу, как она смотрит мне в лицо, следит за моими губами. Но я прикладываю к губам платок, кашляю и, когда достигаем середины горы, успеваю вымолвить:

- Я люблю вас, Надя!

И загадка остается загадкой! Наденька молчит, о чем-то думает... Я провожаю ее с катка домой, она старается идти тише, замедляет шаги и все ждет, не скажу ли я ей тех слов. И я вижу, как страдает ее душа, как она делает усилия над собой, чтобы не сказать: "Не может же быть, чтоб их говорил ветер! И я не хочу, чтобы это говорил ветер!"

На другой день утром я получаю записочку: «Если пойдете сегодня на каток, то заходите за мной. Н.». И с этого дня я с Наденькой начинаю каждый день ходить на каток, и, слетая вниз на санках, я всякий раз произношу вполголоса одни и те же слова:

- Я люблю вас, Надя!

Скоро Наденька привыкает к этой фразе, как к вину или морфию. Она жить без нее не может. Правда, лететь с горы по-прежнему страшно, но теперь уже страх и опасность придают особое очарование словам о любви, словам, которые по-прежнему составляют загадку и томят душу. Подозреваются все те же двое: я и ветер... Кто из двух признается ей в любви, она не знает, но ей, по-видимому, уже все равно; из какого сосуда ни пить - все равно, лишь бы быть пьяным.

Как-то в полдень я отправился на каток один; смешавшись с толпой, я вижу, как к горе подходит Наденька, как ищет глазами меня... Затем она робко идет вверх по лесенке... Страшно ехать одной, о, как страшно! Она бледна, как снег, дрожит, она идет, точно на казнь, но идет, идет без оглядки, решительно. Она, очевидно, решила наконец попробовать: будут ли слышны те изумительные сладкие слова, когда меня нет? Я вижу, как она, бледная, с раскрытым от ужаса ртом, садится в санки, закрывает глаза и, простившись навеки с землей, трогается с места... «Жжжж»... жужжат полозья. Слышит ли Наденька те слова, я не знаю... Я вижу только, как она поднимается из саней изнеможенная, слабая. И видно по

ее лицу, она и сама не знает, слышала она что-нибудь или нет. Страх, пока она катила вниз, отнял у нее способность слышать, различать звуки, понимать...

Но вот наступает весенний месяц март... Солнце становится ласковее. Наша ледяная гора темнеет, теряет свой блеск и тает, наконец. Мы перестаем кататься. Бедной Наденьке больше уже негде слышать тех слов, да и некому произносить их, так как ветра не слышно, а я собираюсь в Петербург - надолго, должно быть, навсегда.

Как-то перед отъездом, дня за два, в сумерки сижу я в садике, а от двора, в котором живет Наденька, садик этот отделен высоким забором с гвоздями... Еще достаточно холодно, под навозом еще снег, деревья мертвы, но уже пахнет весной, и, укладываясь на ночлег, шумно кричат грачи. Я подхожу к забору и долго смотрю в щель. Я вижу, как Наденька выходит на крылечко и устремляет печальный, тоскующий взор на небо... Весенний ветер дует ей прямо в бледное, унылое лицо... Он напоминает ей о том ветре, который ревел нам тогда на горе, когда она слышала те четыре слова, и лицо у нее становится грустным, грустным, по щеке ползет слеза... И бедная девочка протягивает обе руки, как бы прося этот ветер принести ей еще раз те слова. И я, дождавшись ветра, говорю вполголоса:

- Я люблю вас, Надя!

Боже мой, что делается с Наденькой! Она вскрикивает, улыбается во все лицо и протягивает навстречу ветру руки, радостная, счастливая, такая красивая.

А я иду укладываться...

Это было уже давно. Теперь Наденька уже замужем; ее выдали или она сама вышла - это все равно, за секретаря дворянской опеки, и теперь у нее уже трое детей. То, как мы вместе когда-то ходили на каток и как ветер доносил до нее слова «я вас люблю, Наденька», не забыто; для нее теперь это самое счастливое, самое трогательное и прекрасное воспоминание в жизни...

А мне теперь, когда я стал старше, уже не понятно, зачем я говорил те слова, для чего шутил...

Табела 1. Фреквенција именица у приповеци *Шуточка*

	Нјл/Нмн	Гјл/Тмн	Дјл/Дмн	Ајл/Амн	Ијл/Имн	Лјл/Лмн
сло́во (15)	слова́ (1)	слова́ (2) слов (3)	слова́м (2)	слова́ слова (6)		
ве́тер (13)	ве́тер (6)	ве́тра (4)	ветру	ветер		ветре
лицо́ (11)	лицо́			лицо́ (6)		(на) лице́ (2) (по) лицу́ (2)
са́нки (11)	са́нки (4)	са́нок		санки (5)		санках
гора́ (10)	гора́ (1)	го́ры (4)	горе (1)	го́ру (2)		го́ре (2)
като́к (5)		катка́		като́к (4)		
рука́ (5)				ру́ку (2) ру́ки (2)	руко́й	
глаз (4)				глаза́ (2)	глаза́ми (2)	
день (4)	день	дня (2)		день		
зага́дка (4)	зага́дка (2)			загадку	загадкой	

КОМПАРАТИВНА ИСТРАЖИВАЊА СЛОВЕНСКИХ ЈЕЗИКА, КЊИЖЕВНОСТИ И КУЛТУРЕ

губа́ (3)			губа́м (1)		губо́й губа́ми	
жизнь (3)	жизни (2)					жизни
полоз (3)	полозья (2)	полозьев				
пропасть (3)				пропасть (2)	пропа́стью	
стра́х (3)	стра́х (2)	стра́ха				
вопро́с (2)	вопро́с			вопросы		
де́вочка (2)	де́вочка (2)					
душа́ (2)	душа́			душу́		
дыха́ние (2)	дыха́ние (2)					
забо́р (2)	забору́				забо́ром	
земля́ (2)		земли́			земле́й	
зе́ркало (2)				зе́ркало (2)		
игра́ (2)	игра́ (2)					
ката́нье (2)	ката́нье (2)					
любо́вь (2)						любви (2)
опа́сность (2)	опа́сность					опа́сностью
ре́в (2)	ре́в				ре́вом	
са́дик (2)	са́дик					са́дике
све́т (2)						све́те (2)
сне́г (2)	сне́г (2)					
ужа́с (2)	ужа́са (2)					
ад				ад		
башлы́к	башлы́к					
бе́здна				бе́зду		
бле́ск				бле́ск		
весна́					весно́й	
вино́			вину́			
висо́к						висках
вихрь		вихря́				
взгля́д					взгля́дом	
взор					взоро́м	
во́здух	во́здух					
воспоми́нание	воспоми́нание					
гвоздь					гвозд́ями	
голова́				голо́ву		
го́лос				го́лос		
гра́ч	гра́чи					
дво́р		дво́ря				
дело	де́ло					
дерево	дерё́вья					
де́ти		детей				
дух	дух					
дья́вол	дья́вол					
жужжа́нье	жужжа́нье					
записочка				записочку́		
звук				зву́ки		
зло́сть		зло́сти				
иней					инее́м	
казнь				казнь		

калоша		калош				
конец		конца				
крылечко				крылечко		
кудри	кудри					
лапа					лапами	
лѣсенка						лѣсенке
лѣстница						лѣстнице
малодушие	малодушие					
мгновѣние	мгновѣние					
мѣсто	мѣста					
мѣсяц	мѣсяц					
мороз	мороз					
морфий			морфию			
муфта	муфта					
навоз					навозом	
напор		напора				
небо				небо		
недоумѣние				недоумение		
неизвѣстность	неизвѣстность					
нога		ног				
ночлег				ночлег		
оглядка		оглядки				
опѣка		опѣки				
отъѣзд					отъѣздом	
очарованіе				очарование		
перчатка				перчатку		
платок				платок		
плечо		плеч				
плоскость	плоскость					
покой		покою				
полдень	полдень					
полоса				полосу		
предмет	предметы					
пространство	пространство					
пуля	пуля					
пушок	пушок					
радость	радость					
разлет						разлѣте
рот					ртом	
самолубіе		самолубія				
сани		саней				
секретарь		секретаря				
середина		середины				
сила		сил				
слеза	слеза					
солнце	солнце					
сосуд		сосуда				
способность				способнѣть		
сукно					сукном	

сумерки				сумерки		
счастье		счастья				
терпение		Терпѣнія				
толпа					толпой	
трусость	трусость					
ум		Ума				
усилие		Усилия				
ухо						ушах
фигурка	фигурка					
фраза			фразе			
честь		Чести				
шаг				шаги		
шум						шуме
шуточка	шуточка					
щель				щель		
щека						щеке

Приповетка *Шала* у оригиналу садржи 122 именице у основном облику са 222 понављања.

Највећу фреквентност (15) бележи именица *слово* (реч). Међу десет најфреквентнијих именица јесу и: *ветер* (13), *лицо* (11), *санки* (11), *гора* (брег) (10), *каток* (санкање) (5), *рука* (5), *глаз* (око) (4), *день* (дан) (4), *загадка* (загонетка) (4).

Са фреквенцијом 3 јесу: *губа* (усна), *жизнь* (живот), *полозь* (салинац), *пропасть* (провалија), *страх*.

Фреквенцију 2 имају: *вопрос* (питање), *девочка* (девојче), *душа*, *дыхание* (дах), *забор* (ограда), *земля*, *зеркало* (огледало), *игра*, *катанье* (санкање), *любовь* (љубав), *опасность*, *рѣв* (рика), *садик* (врт), *свет*, *снег*, *ужас*.

Број именица које се јављају само једном јесте 93.

Табела 2. Фреквенција именица у приповеци *Шала*

		Нјд/Нмн	Гјд/Тмн	Дјд/Дмн	Ајд/Амн	Ијд/Имн	Лјд/Лмн
1	реч (15)	речи (2)			речи (11)	речима (2)	
2	ветар (13)	ветар (7)	ветра (2)	ветру	ветар (3)		
3	лице (11)	лице			лице (5)	лицем	на лицу (3) по лицу
4	санке (11)	санке (4)	санки (2)		санке (5)		
5	брег (10)						
6	санкање (7)	санкање (2)	санкања		санкање (4)		
7	руке (5)				руку (2) руке (2)	руком	
8	живот (4)		живота (2)		живот		у животу
9	око (4)				очи (2)	очима (2)	
10	дан (3)		дана (3)				
11	загонетка (3)	загонетка (3)					
12	питање (3)	питање (2)			питања		
13	поглед (3)				поглед	погледом (2)	

14	провалија (3)	провалија			провалију (2)		
15	салинци (3)	салинци (2)	салинаца				
16	страх (3)	страх (2)	Страха				
17	башта (2)	башта					у башти
18	глава (2)				главу (2)		
19	дах (2)	дах (2)					
20	девојче (2)	девојче (2)					
21	љубав (2)				љубав		о љубави
22	ограда (2)			огради		оградом	
23	подне (2)	подне	поднева				
24	промена (2)		промена (2)				
25	снег (2)	снег	Снега				
26	сунце (2)	сунце (2)					
27	свет (2)						на свету (2)
28	усна (2)		Усне		усне		
29	уста (2)			устима		устима	
30	ужас (2)		ужаса (2)				
31	бес		Беса				
32	бездан				бездан		
33	ваздух	ваздух					
34	вино				вино		
35	вихор		Вихора				
36	гавран	гаврани					
37	глас				глас		
38	гомила				гомилу		
39	губилиште				губилиште		
40	двориште		дворишта				
41	дете		Дече				
42	дрвеће	дрвеће					
43	душа				душу		
44	ђаво	ђаво					
45	ђубриште						на ђубришту
46	зујање	зујање					
47	иње	иње					
48	јурњава						у јурњави
49	каљача		Каљача				
50	канџа					канџама	
51	капуљача	капуљача					
52	корак				корак		
53	кукавичлук	кукавичлук					
54	малодушност	малодушност					
55	маљица						на маљицама
56	марамица				марамицу		
57	месец	месец					
58	мир		Мира				
59	морфијум				морфијум		
60	мраз	мраз					
61	муф	муф					
62	небо			небу			

КОМПАРАТИВНА ИСТРАЖИВАЊА СЛОВЕНСКИХ ЈЕЗИКА, КЊИЖЕВНОСТИ И КУЛТУРЕ

63	недоумица				недоумицу		
64	неизвесност	неизвесност					
65	нога		Ногу				
66	образ				образ		
67	огледало						у огледалу
68	одлазак		одласка				
69	опасност	опасност					
70	пакао				пакао		
71	пехар		Пехара				
72	подножје		подножја				
73	појава	појава					
74	починак				починак		
75	предмет	предмети					
76	пролеће				пролеће		
77	простор	простор					
78	пут				пут		
79	радост	радост					
80	раван	раван					
81	разговор				разговор		
82	раме		Рамена				
83	реченица				реченицу		
84	рика					риком	
85	рукавица				рукавицу		
86	рупа				рупу		
87	самолубље		самолубља				
88	секретар				секретара		
89	сила		Силине				
90	сјај				сјај		
91	слепоочница						на слепоочницама
92	способност	способност					
93	средина						на средини
94	срећа		Среће				
95	степен				ступене		
96	ступеница				ступенице		
97	стрела	стрела					
98	ствар	ствар					
99	стрирљење		стрирљења				
100	суза	суза					
101	сумрак				сумрак		
102	трака				траку		
103	трем				трем		
104	увојак						по увојцима
105	успомена	успомена					
106	ухо						у ушима
107	фонд		Фонда				
108	хук						у хуци
109	цедуљица				цедуљицу		
110	чар				чар		
111	часак	часак					

112	част		Части				
113	чоја					чојом	
114	шиљак					шиљцима	
115	шум				шумове		

Приповетка на српском језику садржи 115 именица које се понављају укупно 214 пута.

Најфреквентнија именица *реч* јавља се 15 пута. Друга по фреквентности, именица *ветар*, забележена је 13 пута, док су са фреквенцијом 11 *лице* и *санке*. Међу првих 10 су и: *брег* (10), *санкање* (7), *руке* (5), *живот* (4), *око* (4), *дан* (3).

Фреквентност 3 имају још и именице: *загонетка*, *питање*, *поглед*, *провалија*, *салинци*, *страх*.

Са фреквенцијом 2 јесу: *башта*, *глава*, *дах*, *девојче*, *љубав*, *ограда*, *подне*, *промена*, *снег*, *сунце*, *свет*, *усна*, *уста*, *ужас*.

Осталих 85 именица јавља се једном.

Табела 3. Десет најфреквентнијих именица

слово (15)	реч (15)
ветер (13)	ветар (13)
лицо (11)	лице (11)
санки (11)	санке (11)
гора (10)	брег (10)
каток (5)	санкање (7)
рука (5)	рука (5)
глаз (4)	живот (4)
ден (4)	око (4)
загадка (4)	дан (3)

Дакле, најфреквентнија именица и у оригиналу и у преведеном тексту јесте *слово/реч*. Јавља се 15 пута. Иако се због обима грађе овакво поређење не чини довољно оправданим, ипак издвајамо да се у *Скупном речнику*⁶ ова именица налази на десетом месту по фреквентности. Именица *реч* је полисемична и у приповеци је употребљена са значењем *исказ*. У тексту се увек јавља у множини и односи се на изјаву *Ја вас люблю / Ја вас волим*.

Као што се види, подударност се остварује у првих 5 најфреквентнијих именица: *слово/реч*, *ветер/ветар*, *лицо/лице*, *санки/санке*, *гора/брег*. Све ове именице односе се на основну тему приповетке, што оправдава њихову велику фреквентност. Поступак лексичког понављања има важну улогу у структури поетског текста. То је један од основних, најједноставнијих и најстаријих

⁶ *Скупни фреквенцијски речник* представља трећу завршну фазу при изради *Фреквенцијског речника савременог српског језика* Смиљке Васић и Драгољуба Васића. Заснован је на седам књига добитника НИН-ове награде у периоду од 1993. до 1999. године.

поступака у књижевности. Понављање истих речи, групе речи или гласова утиче на изражавање и одражавање осећања наратора или јунака делу. Такође, учесталост наведених лексема условљена је самом структуром приповетке, која је базирана на понављању исте ситуације. Чехов је, иначе, познат као писац који у својим новелама не доноси велике догађаје и личности. Фабула је врло једноставна и редукована на мотивске низове који се актуелизују репетицијом. У Чеховљевим причама нема радње у традиционалном смислу нити правог завршетка, већ је тежиште на осликавању емоционалног и психолошког стања јунака. Стилски поступци којима се Чехов служи у овој приповеци утицали су да поједине врсте речи (именице) буду учесталије од осталих, а лексичка понављања, као и понављање истих поступака јунака, условила су фреквентност неких именица.⁷

Паралелна анализа фреквентности именица отвара и друге перспективе сагледавања појединих језичких појава, што захтева и примену другачијих метода. У раду се, поред статистичке обраде заступљених именица у оригиналу и преводу приповетке *Шала*, намеће и поступак контрастивне анализе.

Контрастивни приступ није ограничен одређеним лингвистичким правцем него је остварљив у оквирима различитих лингвистичких модела и у комбинацији са различитим лингвистичким методама. Концептуални апарат контрастивног метода у основи обухвата поређење, а у нашем случају и компарабилност, еквивалентност, кореспондентност и двосмерну анализу.

Специфичност српског и руског језика испољава се претежно у области зависних синтагми, па на основу овог истраживања уочавамо два облика везе на основу којих се оне формирају: рекција (управление) и конгруенција (согласование). С обзиром на то да су у питању два генетски сродна језика, конфронтације се испољавају у појединим сегментима језичке структуре, најчешће у синтагматским конструкцијама, и то углавном у рекцији, што утиче на процес превођења. Оригиначне синтагматске конструкције и њихови еквиваленти у српском језику утицале су на коначан инвентар именица, и из тог разлога смо се упустили у ову кратку анализу.

Диференција је забележена код глаголских синтагми – у руском *глагол* + *рекцијска допуна*, у српском језику *глагол*:

сойдетъ с ума – *полудеће*;

прерываеѣтся дыхание – *премре*;

неѣ сил дышатиъ – *не можемо да дишемо*;

делаеѣ усилия над собой – *савладава се*;

ѣрогаеѣтся с местиа – *креће*;

тј. *партицип*:

идеѣ без оглядки – *не осврћући се*;

слетая вниз на санках – *сѣушѣајући се одозго*.

⁷ Главни јунаци се четири пута пењу на брдо, спуштају се санкама, и док им ветар шиба у лице, јунак изговара речи: *Ја Вас волим, Нађа!*

Један је пример превода глаголске синтагме придевом: *кошорые (по-прежнему) составляють загадку – које су загонетне*.

Двосмерна анализа показује и случајеве да се глагол у оригиналу преводи глаголском синтагмом, али такви примери су ретки:

не заговорю ли я – (да) зайочнем разговор;

я иду укладывайся – одлазим да се сиремам за њућ.

На разлику у именичком фонду оригинала, односно превода утичу и специфичне конструкције као што је у нашем примеру: *с опасностью – опасно по (живот)*, док на укупан инвентар лексема утиче фразема *ни за что – ни за живу главу*, као и прилошке синтагме: *на другой день* преведена прилошком речју *сутрадан* и *дня за два* преведена полусложеницом неодређеног, приближног значења *за дан-два*.

Блиска сродност руског и српског језика узроковала је паралелизам на лексичком плану. Корпус именица и у оригиналу и у преведеном тексту подудара се у великој мери, што се одражава и на семантички ниво, где нису забележена битна одступања. Међутим, различитости се ипак манифестују у значењском слоју појединих именица.

Именица *земля* се у оригиналу јавља два пута и у оба случаја одступа од свог основног значења. У забележеним примерима не ради се о семантичкој полисемичности саме речи, већ о контекстуалној полисемичности. Тачније, ни у једном прегледаном речнику руског језика не региструју се значења речи *земља* каква су дата у преводу.

до самой земле – до самог подножја

протившись навеки с землей – опростивши се од живота

Именица *игра* постоји у оба језика, али је обим значења различит. У руском језику, поред уобичајених значења, каква налазимо и у српским речницима, постоји и пренесено: *выразительная изменчивость лица, глаз, голоса и т. п.* (Ефремова, 2000) (*О, какая игра на этом милом лице, какая игра!*), што је условило специфичан превод ове лексеме: *О, koliko промена на том драгом лицу, koliko промена!*

Основно значење именице *казнь* у руском језику јесте погубљење, смртна казна, односно неприродно страдање (НТС). Као синоними користе се казна и смрт (Абрамов, 1915). Апстрактно значење ове руске лексеме конкретизовано је у српском преводу употребом заједничке именице *губилиште*, којом се означава место где се извршава смртна казна (РСАНУ).

она идет точно на казнь – она иде као на губилиште

За разлику од оригиналног текста где се јавља израз *летят как пуля (лете као метак)*, у преводу је употребљена поредбена варијанта *лете као стрела*, мада се и у српском језику користи поређење какво је употребљено у оригиналу.

Именица *рѣв* употребљена је у двома синтаксичко-семантичким конструкцијама. У примеру (*дѣвол*) *с ревом тащит в ад* задржава своје основно значење (крик животиње, ...), те је тако и преведена: (*ђаво*) *с риком вуче у пакао*. У другом случају модификовала је значење. Синтагма *рѣв ветра* преведена је као *хујање ветра* на основу глагола *реветь*, чије се једно од фигуративних значења односи управо на хујање ветра (Станковић, 1988: 738; Ожегов, 1982: 598).

На укупан број лексема и њихову фреквентност не утичу конфронтирања на нивоу падежног система, али ћемо се осврнути на паралеле и еквиваленте у оригиналном и преведеном тексту.

Компаративно сагледавање руских и српских синтагми у полазном тексту показује подударност именских синтагми са генитивом у позицији зависне компоненте:

*рев ветра и жужжанье полозьев – хујање ветра и зујање салинаца;
в шуме вихря – у хуци вихора;
вопрос самолюбия, чести, жизни, счастья – питање самољубља, шасти,
живота, среће;
за секретаря дворянской опеки – за секретара племићког старатељског
фонда.*

Подударање падежног облика у функцији зависног члана синтагме евидентирано је у примеру са нумеричким конкретизатором: *четыре слова – четири речи*.

Много су чешћи случајеви разлике у употреби падежних облика, тј. рекцији. Инструментални модел, условљен рекцијом, карактеристичан у руском језику, преведен је номинативом:

*кажется ей страшной, неизмеримо глубокой пропастью – изгледа јој
као страшна, неизмерно дубока провалија;
остается загадкой – остаје загонетка;
и акузативом:
пахнет весной – мирише на пролеће;
следит за моими губами – прати моје усне.*

У руском глагол *привыкать* захтева датив са предлогом, док се у српском уз глагол *привикавати* користи акузатив са предлогом *на*. Диференцијација се остварује и у овој предлошко-падежној конструкцији: *привыкает к этой фразе как к вину или морфию – привикава се на ту реченицу као на вино или морфијум*.

Поред семантичког и функционалног подударања у оквиру категорије броја именичких лексема (нпр. *санки, сани – санке, саонице*, где се ради о именицама *pluralia tantum*), наилазимо и на случајеве када множини у руском језику одговара једнина у српском: *кудри – увојак, сумерки – сумрак*, и обрнуто: *пушок – ситне маље*.

Кратко бављење овом темом указало је на низ проблема који настају у процесу превођења. Познато нам је да постоје радови који су у целости посвећени овој проблематици (Џонић, 2011), а ми смо указали само на неке од њих у конкретној приповеци у вези са именичким лексемама. Као што смо и очекивали, компаративним сагледавањем фреквенцијских речника оригинала и превода утврдили смо да се најфреквентније именице у тексту превода подударају са најфреквентнијим именицама у оригиналу. Иако се ради о сродним језицима, у граматичкој структури српског и руског језика постоје разлике, што је утицало и на процес превођења, а самим тим и на разлике у укупном броју именичких лексема и падежних облика у тексту оригинала и превода. Такође, у зависности од граматичког окружења забележене су различитости у манифестацији једне исте лексеме.

Литература

- Абрамов 1915: Абрамов, Н. *Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений*.
- Бугарски 1991: Бугарски, Ранко. „Интегрална контрастивна анализа”. *Контрастивна језичка истраживања*. Нови Сад, 58–63.
- Бугарски 1996: Бугарски, Ранко. „Језичке разлике”. *Српски језик* 1/1-2. Београд, 399–403.
- Васић 1996: Васић, Смиљка. *Полазне основе новије српске прозе*, књ. 1, *Речник четири јеванђелиста*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Васић 1998: Васић, Смиљка. *Полазне основе новије српске прозе*, књ. 2, *Фреквенцијски речник Хазарског речника* Милорада Павића. Београд: Институт за педагошка истраживања, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Васић 2000: Васић, Смиљка. *Полазне основе новије српске прозе*, књ. 3, *Фреквенцијски речник романа Бездно* Светлане Велмар-Јанковић. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Васић 2004: Васић, Смиљка и Драгољуб Васић. *Фреквенцијски речник савременог српског језика: полазне основе новије српске прозе*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Војводић 2007: Војводић, Дојчил. „О инфинитивним реченицама са субјектом у дативу у руском језику и њиховим еквивалентима у српском и пољском”. *Зборник Матице српске за лингвистику*, бр. 71–71. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, 557–579.
- Гортан-Премк 1997: Гортан-Премк, Даринка. *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Драгићевић 2007: Драгићевић, Рајна. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Ђивуљски 2011: Ђивуљски, Маријана. *Руско-српски, српско-руски речник*. Београд: Марсо.

- Ефремова 2000: Ефремова, Т. Ф. *Новый толково-словообразовательный словарь русского языка*.
- Зборник 2009: *Именослови српских писаца*, зборник радова. Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу.
- Зборник 2009: *Лексички слојеви – Прилози фреквенцијском речнику српског језика*, зборник радова. Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу.
- Киршова 1998: Киршова, Мирјана. „Неки видови поређења у руском и српском језику и начини њиховог превођења“. *Изучавање словенских језика, књижевности и култура у инословенској средини (приредио Б. Станковић)*. Београд, 206–211.
- Кристал 1988: Kristal, Devid. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.
- Маројевић 1986: Маројевић, Радмило. „Типолошко диференцирање руског и српскохрватског језика“. *Јужнословенски филолог* XLII. Београд, 21–43.
- Маројевић 1988: Маројевић, Радмило. *Лингвистика и поетика превођења*. Београд: Научна књига.
- Ожегов 1982: Ожегов, С. И. *Словарь русского языка*, „Русский язык“. Москва.
- Ожегов и Шведовой 1992: Ожегов, С. И. и Н. Ю. Шведовой. *Толковый словарь русского языка*.
- Павковић 1984: Павковић, Васа. *Речник поезије Милана Ракића*. Нови Сад: Матица српска.
- Пипер 1987: Пипер, Предраг. „Између контрастивне и конфронтативне лингвистике“. *Контрастивна језичка истраживања*, зборник радова. Нови Сад, 401–408.
- Пипер 1987: Пипер, Предраг. „О семантичкој основи поређења сродних језика“. *Семинар за македонски језик, литература и култура*. Скопје, 79–83.
- Пипер 2000: Пипер, Предраг. „О поређењу граматичких структура руског и српскохрватског језика на функционалној основи“. *Методологија лингвистичких истраживања (приредио Предраг Пипер)*. Београд, 49–64.
- Речник МС: *Речник српскохрватског књижевног језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Речник САНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Ристић 2009: Ристић, Стана. „Речници писаца југоисточне Србије“. *Шта очекујем од проучавања језика писаца*. Зборник радова. Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу.
- Скок 1971–1974: Skok, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Словарь русского языка: т. 1–4, МАС, Москва, 1981–1984.
- Станковић 1988: Станковић, Богољуб. *Руско-српскохрватски речник*. Москва – Нови Сад: Матица српска.
- Станковић 2000: Станковић, Богољуб. „О напоредном сагледавању српских и руских синтагми“. *Јужнословенски филолог* LVI. Београд, 1077–1083.
- Станковић 2009: Станковић, Селена. „О појму и развоју контрастивне анализе језика“. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, бр. 39, 65–77.

- Станојчић, Поповић 2004: Станојчић, Живојин и Љубомир Поповић. *Граматика српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стевановић 1975: Стевановић, Михаило. *Савремени српскохрватски језик I*. Београд: Научна књига.
- Стевановић 1983: Стевановић, М. и сарадници. *Речник језика Петра II Петровића Његоша*. Београд.
- Терзић 1999: Терзић, Богдан. *Руско-српске језичке паралеле*. Београд: Славистичко друштво Србије.
- Тешић 1982: Тешић, Милосав. „Речник језика писаца у односу на општи речник“. *Лексикографија и лексикологија*. Београд – Нови Сад.
- Џонић 2011: Џонић, Виолета П. „Морфолошки аспект лакуна у руском и српском језику“. *Радови*, зборник радова, бр. 13, књига 1. Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, 457–472.

Tanja Milosavljević, Ana Savić Grujić

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE FREQUENCIES OF NOUN FORMS IN THE SHORT STORY A JOKE BY ANTON PAVLOVICH CHEKHOV

Summary: The subject matter of this paper is a comparative analysis of the fund of noun forms in the short story *A Joke* by Anton P. Chekhov in the original, that is, in Russian, and its Serbian translation. The lexical fund of the noun forms is represented in table form, from the most frequent lexemes to the least frequent ones. Within the same frequency group, the nouns are organized alphabetically. The aim of the paper is to determine the translation equivalents in Russian and Serbian.

Key words: comparative analysis, Russian, Serbian, noun frequency